

28.09.2021

Група № 14

Мегей А.В.

Всесвітня історія

Урок № 9

Тема: Велика Британія та Франція у міжвоєнний період

Мета уроку: охарактеризувати ключові події історії Великої Британії в міжвоєнний період; оцінити діяльність керівників країни 30-х рр. ХХ ст., їхні ролі в політичному, економічному розвитку власної держави; визначити зміну статусу Франції після Першої світової війни; описати ключові події історії країни; оцінити діяльність керівників країни 30-х рр. ХХ ст.(їхні ролі в політичному, економічному розвитку власної держави; охарактеризувати діяльність урядів Народного фронту.

Хід уроку

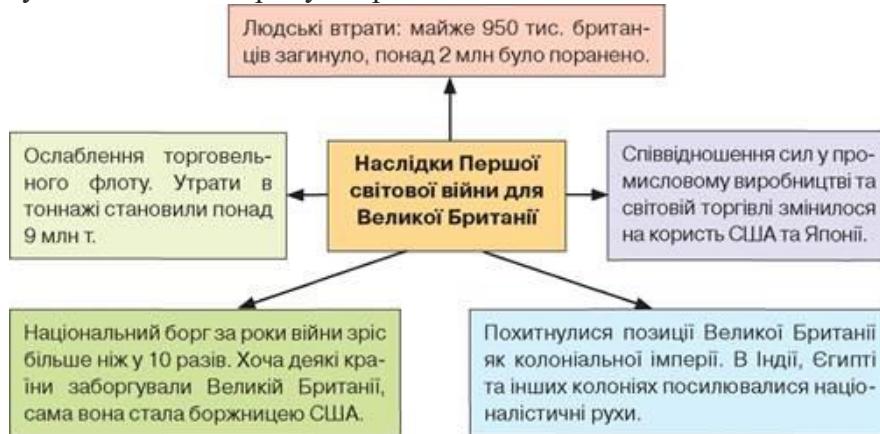
Велика Британія

1. Становище країни після Першої світової війни

На думку сучасників, післявоєнна Британія не здавалася країною, що пережила військовий триумф. Через політичні, економічні та соціальні проблеми процес повернення до мирного життя виявився тривалим і болісним.

Унаслідок війни традиційні британські галузі економіки (вугледобувна, металургія, суднобудування) скоротили обсяги виробництва. Піднесення спостерігалось у хімічній галузі, автомобіль- , літако- й машинобудуванні. Скоротився експорт, країна втратила традиційні ринки збуту товарів, а нових не набула.

Швидкого повернення британської економіки до довоєнного рівня не відбулося. У 1919 р. в Британії страйкувало більше робітників, ніж у той же час у переможеній Німеччині. Кожний одинадцятий працездатний британець у 1921 р. був безробітним. Аби запобігти інфляції, у 1922 р. обмежили державні видатки на житлове будівництво й охорону здоров'я.

Довгоочікуваний мир був настільки радісною подією, що це певний час пом'якшувало проблеми. Упродовж двох повоєнних років у Британії спостерігався справжній купівельний бум: населення надолужувало згаяне за роки війни.

Загалом післявоєнне британське суспільство стало демократичнішим. Робітничий клас був потужною політичною силою, однак його чисельність зменшилася. Натомість збільшився прошарок «більх комірців», тобто службовців, чиновників, управлінців, менеджерів, інженерів тощо. Посилився вплив жіночих організацій.

2. Особливості внутрішньої політики лейбористських і консервативних урядів

Перші післявоєнні парламентські вибори в грудні 1918 р., у яких брало участь багато військових і демобілізованих, виграла коаліція консервативної та ліберальної партій. Ліберали набрали у 2,5 раза менше голосів, ніж консерватори, однак міністерські портфелі в уряді були поділені порівну, а прем'єр-міністром залишився лідер лібералів Д. Ллойд Джордж. Лейбористи набрали 2,3 млн голосів і посіли третє місце. Вони вперше стали провідною опозиційною партією в парламенті.

Безперечним досягненням Д. Ллойда Джорджа було те, що саме він привів Британію до перемоги. Також серед його заслуг — надання жінкам виборчих прав. У 1918 р. британки вперше взяли участь у виборах.

Основною проблемою уряду стала відбудова економіки. Спочатку спостерігалося певне пожвавлення, але потім настав спад. Активізувався страйковий рух. Восени 1920 р. парламент прийняв

закон, яким надав уряду повноваження оголошувати надзвичайний стан і застосовувати війська й поліцію для придушення заворушень.

Економічна політика консерваторів ґрунтувалася на стабільноті національної валюти — фунта стерлінгів і збалансованості бюджету країни; поміркованому втручанню уряду в економічні процеси. Через недоліки в економічній політиці консерватори були незадоволені Д. Ллойд Джорджем і його курсом. У партії утворилися дві групи: одна з них виступала за збереження коаліції з лібералами, а інша вважала, що консерватори спроможні самостійно сформувати уряд.

У жовтні 1922 р. консерватори розірвали коаліцію з лібералами. На парламентських виборах того ж року перемогли консерватори, а лейбористи вперше посіли друге місце, назавжди витіснивши з двопартійної політичної системи країни лібералів. Був сформований однопартійний консервативний уряд на чолі з Е. Бонар Лоу. На той час він був уже смертельно хворим і очолював уряд тільки сім місяців. У жовтні 1923 р. прем'єр-міністром став Стенлі Болдвін.

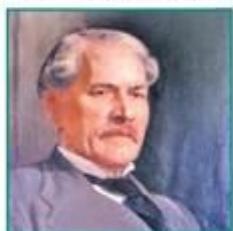

Стенлі Болдвін (1867-1947) — прем'єр-міністр Великої Британії в 1923-1924, 1924-1929 та 1935-1937 рр. Здобув освіту в Кембриджському університеті. У 1908 р. був обраний до парламенту від Консервативної партії. У 1916 р. став особистим секретарем прем'єр-міністра Е. Бонар Лоу, а в 1917 р. обійняв посаду урядового секретаря з фінансів. У 1922 р. разом з іншими міністрами-консерваторами вийшов зі складу коаліційного уряду Д. Ллойд Джорджа.

Консерватори запропонували відмовитися від принципу вільної торгівлі й запровадити протекціонізм. Ліберали категорично заперечували проти цього, адже гасло вільної торгівлі було, по суті, їхнім партійним девізом. Вибори 1924 р. засвідчили, що позицію лібералів поділяє багато англійців. У результаті консерватори втратили, а лейбористи й ліберали здобули голоси виборців.

Неоднозначний вплив на вибори справила публікація в британській пресі за декілька днів до голосування «листа Зинов'єва», нібито написаного головою Комуністичного Інтернаціоналу. Лист містив інструкції для британських комуністів щодо ведення підривної роботи. Згодом з'ясувалося, що то була фальшивка.

На виборах 1924 р. багато що було «вперше»: лейбористи, заручившись підтримкою частини лібералів, сформували лейбористський уряд, який очолив їхній лідер Джеймс Рамсей Макдональд, було перервано 200-річну традицію панування на британському політичному олімпі консерваторів і лібералів. Також Лейбористська партія була першою партією, яка недвозначно позиціонувала себе, як партія «робітничого класу».

Джеймс Рамсей Макдональд (1866-1937) — прем'єр-міністр Британії в 1924 та в 1929-1935 рр. Працював учителем, а потім журналістом. Уступив до Лейбористської партії. У 1906 р. обраний до парламенту. У 1911-1914 рр. очолював лейбористську фракцію в парламенті. Противник участі Великої Британії в Першій світовій війні.

На думку багатьох британців, антивоєнна позиція Дж. Р. Макдональда в роки Першої світової війни була непатріотичною. Також йому закидали, будімто він приховав «лист Зинов'єва». Зрештою Дж. Р. Макдональд мусив піти у відставку. На виборах 1924 р. узяли реванш консерватори. Новий уряд, що проіснував до 1929 р., очолив Стенлі Болдвін.

Новопризначений прем'єр, як і його попередники, мав знайти можливості покращити економічне життя країни. Кількість безробітних сягала 1 млн осіб. Уряду довелося піти на непопулярні кроки: з одного боку, треба було змінити фінансову систему, а з іншого — він рекомендував підприємцям скоротити працівникам зарплату. Такі наміри уряду спричинили конфлікт у вугільній промисловості.

3. Загальний страйк шахтарів. Події 1925-1926 рр.

Тривалий час країна потерпала від шахтарської проблеми. Після війни уряд повернув шахти власникам, чим викликав невдоволення шахтарів. Упродовж декількох років держава витрачала значну частину коштів платників податків на субсидії власникам шахт, аби вони не скорочували кількість робочих місць.

Для англійців вугілля символізувало не тільки тепло, а й, певною мірою, британський стиль життя. Камін, розпалений англійським вугіллям, мав горіти завжди, що б там не відбувалось у світі. З часом

попит на вугілля скоротився через післявоєнний економічний спад на континенті та збільшення попиту на нафту. Шахти стали збитковими. Британські тред-юніони були переконані, що приватні власники не дбають про шахти й тому їх потрібно націоналізувати.

Британське місто в дні страйку. Фото. Травень 1926 р.

Натомість власники шахт були певні, що треба збільшити тривалість робочого дня для вуглекопів і водночас скоротити їм заробітну плату. У 1925 р. Британський конгрес тред-юніонів застеріг власників шахт від таких кроків. Уряд консерваторів вирішив виділити кошти, аби впродовж 9 місяців утримати заробітну плату шахтарів на тому ж рівні. Урядова комісія в березні 1926 р. оприлюднила звіт про стан справ у галузі. Комісія дійшла висновку, що вугільна промисловість потребує реорганізації, але відхилила вимогу про націоналізацію шахт. Уряду запропонували припинити надавати фінансову допомогу власникам шахт і зменшити заробітну плату шахтарям. Наприкінці квітня державні субсидії скасували, власники почали закривати шахти та звільняти робітників. У відповідь 1 травня 1926 р. розпочався загальний страйк.

У страйку взяли участь 4 млн робітників. Це був перший та єдиний у британській історії загальний страйк. Він розколол країну навпіл: з одного боку опинилися шахтарі, а з іншого — середній клас і люди з високими прибутками. Шахтарів підтримував Британський конгрес тред-юніонів, а власників шахт уряд. Профспілки інших галузей промисловості закликали своїх членів припинити роботу й підтримати шахтарів.

До кінця 1920-х років консерваторам не вдалося досягти серйозних успіхів в економіці. Наслідки не забарілися — на виборах 1929 р. Лейбористська партія вперше у своїй історії отримала найбільше представництво в парламенті та сформувала уряд на чолі з Дж. Р. Макдоналльдом. Уперше посаду міністра обійняла жінка — Маргарет Бондфілд.

4. Велика Британія в роки «Великої депресії»

У серпні 1931 р. світова економічна криза докотилася до Великої Британії. На відміну від США, Британія не пережила в 1920-х роках кредитного бума, вона мала іншу слабину: її економіка була орієнтована на зовнішні ринки, тому зниження світового попиту й скорочення експорту завдало їй удару.

Для Великої Британії 1930-і роки були важким періодом. За часів економічної кризи найбільше постраждали традиційні галузі економіки: металургія, суднобудування, вугільна промисловість.

Економічна ситуація позначилася на політичному житті країни. Для подолання інфляції уряд скоротив державні витрати, що викликало невдоволення не тільки населення, а й частини лейбористів. Партія почала втрачати прихильників. Після того як у серпні 1931 р. уряд проголосував за скорочення допомоги у зв'язку з безробіттям, кілька міністрів написали заяви про відставку. Зрештою, подав у відставку весь уряд, а дострокові вибори лейбористи програли.

• Проаналізуйте діаграму. Які роки в період кризи були для британців найтяжчими? Наведіть статистичні дані на підтвердження Ваших висновків.

Рівень безробіття у Великій Британії (% працездатного населення)

Дж. Р. Макдоналльд, вийшовши з партії з нечисленною групою прихильників, сформував коаліційний (спільно з консерваторами) «національний уряд». Значна частина лейбористів уважала його зрадником. У 1935 р. він поступився прем'єрським кріслом консерватору Стенді Болдвіну.

Кризу було подолано лише частково. Особливо постраждали Уельс і північні промислові райони; економічними труднощами були зумовлені «хрестові походи» безробітних до Лондона.

Наприкінці 1930-х років на Британських островах значно пожвавилося житлове будівництво (зокрема, довкола Лондона й на південному сході). Велику Британію оминули соціально-політичні потрясіння, що хвилюю прокотилися багатьма іншими країнами. Політичне життя в незвичній до політичних скандалів Англії було збурене конституційною кризою після смерті короля Георга V в 1936 р.

Новий король Едвард VIII вирішив узяти шлюб із дівчі розлученою американкою. Британська громадськість, а також англіканська церква різко засудили плани короля. У грудні 1936 р. Едвард VIII зрікся трону на користь свого брата герцога Йоркського, який у травні 1937 р. став королем Георгом VI.

Того ж року С. Болдвін поступився кріслом прем'єр-міністра своєму однопартійцю Невіллу Чемберлену. У наступні роки консерватори домоглися певного економічного відновлення країни.

Лейбористські й консервативні уряди

Прем'єр-міністр консервативного уряду	Прем'єр-міністр лейбористського уряду
Ендрю Бонар Лоу (1922-1923)	
Стенді Болдвін (1923-1924)	
	Джеймс Рамсей Макдональд (1924)
Стенді Болдвін (1924-1929)	
	Джеймс Рамсей Макдональд (1929-1935)
Стенді Болдвін (1935-1937)	
Невілл Чемберлен (1937-1940)	

5. Спроби реформування імперії

У міжвоєнний період Британська імперія здавалася значно міцнішою, ніж була насправді. Англійці, які прожили все життя в імперії,уважали її вічною. Після появи підводних човнів і військової авіації британському флоту стало важче контролювати морські шляхи. Сухопутна армія становила майже 200 тис. осіб, але цього було замало для придушення антиколоніальних виступів. Британія поступово втрачала політичний контроль над величезними колоніальними володіннями.

Британські військові на вулицях ірландського міста. Фото. 1922 р.

Перша світова війна та «14 пунктів» В. Вілсона відродили ідею права націй на самовизначення. Відбулися заворушення в Британській Індії, у 1919 р. проголосив незалежність Афганістан, а в 1922 р. — Єгипет. Хоча в цей непростий час Лондон приділяв більше уваги своїм домініонам і колоніям, ніж європейським справам. Домініони почали формувати власний зовнішньополітичний курс. Наприклад, у 1923 р. Канада без згоди Великої Британії підписала угоду із США.

Залишалося невирішеним також ірландське питання. Ірландських націоналістів більше не задовольняло самоврядування (гомруль). На виборах у грудні 1918 р. в Ірландії перемогла націоналістична партія Шін фейн, а в Дубліні парламент проголосив Ірландію незалежною республікою. У 1919 р. тут розпочалася громадянська війна, у якій провідну роль відіграла Ірландська республіканська армія (ІРА). Проти незалежності Ірландії виступили британський уряд і шість протестантських графств Ольстера.

У 1921 р. між Англією та Ірландією було укладено перемир'я. Ірландія проголосувала вільною державою зі статусом домініону в складі Британської імперії, а шість протестантських графств Ольстера отримали право проголосувати за вихід зі складу Ірландії та залишитися частиною Об'єднаного Королівства.

У листопаді 1931 р. парламент ухвалив «Вестмінстерський статут», який визначав відносини між Великою Британією та домініонами.

Основні положення «Вестмінстерського статуту»

- Законодавче оформлення суверенітету британських домініонів: Канади, Австралійського Союзу, Нової Зеландії, Південно-Африканського Союзу, Ірландської Вільної Держави, Ньюфаундленду в межах нового державного утворення — Британської Співдружності Націй.

- Дія законів, прийнятих британським парламентом, може поширюватися на домініони тільки за їхньої згоди.
- Закони, прийняті парламентами домініонів, не можуть вважатися недійсними через те, що вони не узгоджуються з британським законодавством.
- Парламенти домініонів наділяються всіма законодавчими повноваженнями, зокрема правом ухвалювати закони з питань зовнішньої політики.
- Термін «колонія» у будь-якому акті британського парламенту не може вживатися як щодо домініону, так і щодо його провінції, штату чи іншої складової частини.

Після прийняття «Вестмінстерського статуту» єдиною формальною ланкою, що пов'язувала домініони та Велику Британію, залишився британський монарх.

Основні події

1918 р. — британські жінки вперше взяли участь у парламентських виборах.

1924 р. — сформовано перший в історії Британії лейбористський уряд.

1926 р. — загальнонаціональний страйк.

1927 р. — закон про трудові конфлікти й тренд-юніони.

1931 р. — «Вестмінстерський статут».

Франція

1. Наслідки Першої світової війни

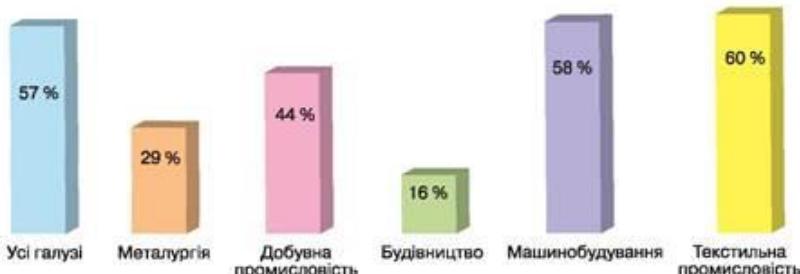
Велика війна хоч і закінчилася для країни переможно, але її наслідки для французів були тяжкими. Складною була ситуація в сільському господарстві. Якщо зернових культур у 1919 р. було зібрано більше, ніж до війни, то буряку — тільки 1/5, кормів для худоби — 2/3. У промисловості показники були ще гіршими.

• Порівняйте наслідки Великої війни для Франції та Великої Британії (див. § 7). Яка з двох країн зазнала більших втрат?

• Проаналізуйте показники діаграми. Наскільки серйозним, на Вашу думку, викликом для французької економіки були наслідки її мілітаризації в період війни?

Показники окремих галузей французької промисловості в 1919 р. (порівняно з 1910-1913 рр.)

З іншого боку, завдяки розвиткові військової промисловості з'явилися нові підприємства, оснащені передовою на той час технікою. Війна та зумовлене нею переміщення сільського населення в міста змінили структуру не тільки французького суспільства, а й економіки країни. Якщо до війни Франція була аграрно-індустріальною країною, то після 1918 р. — індустріально-агарною.

2. Соціально-економічний розвиток, політичне життя у Франції в 1920-1930-х роках

Соціально-економічний розвиток. Як і в інших країнах, у Франції нагальною проблемою була фінансова. Під час війни уряд фінансував витрати переважно за рахунок англо-американських кредитів і внутрішніх позик, а не податків. Після війни потрібно було знайти чималі кошти на виплату пенсій

інвалідам і вдовам, на відбудову економіки. Особливостями післявоєнної відбудови у Франції були: збереження великої кількості дрібних підприємств; укладення більшістю французів заощаджень у цінні папери (прибуток від яких перевищував доходи від промисловості), сімейні торговельні підприємства та ферми.

Після війни союзники створили для Франції режим сприяння, зокрема закріпили за нею Ельзас і Лотарингію, передали турецькі й німецькі колонії, надали вугілля, ліс, будівельні матеріали. Багатий на вугілля Саарський район був переданий під управління Франції й економічно об'єднаний з нею до проведення там запланованого на 1935 р. плебісциту.

З іншого боку, жорстка позиція Франції щодо Німеччини не знайшла підтримки США та Великої Британії, які вважали, що французи занадто суворо поставилися до переможених німців, чим спровокували поширення в Німеччині ідей націонал-соціалізму та реваншизму. Затятість французів щодо Німеччини заважала стабілізації ситуації в Західній Європі. Тепер Британія була не тільки союзником Франції в боротьбі з Німеччиною, а й посередником між двома країнами.

Перед Францією постало проблема зміни структури економіки. На відміну від США та Великої Британії, у Франції цей процес не супроводжувався руйнуванням традиційних галузей: ювелірної справи, легкої та парфумерно-косметичної промисловості, індустрії розваг. Важливу роль в індустріалізації країни відігравала держава, яка не відмовилася від втручання в економіку, а ненав'язливо спрямовувала її через усілякі дорадчі органи та заснований урядом банк «Національний кредит».

Знезінення франка та зростання вдвічі цін у період з 1922 по 1926 р. не видавалося чимось надзвичайним на тлі шаленої інфляції в країнах Центральної та Східної Європи. Довоєнних показників французька промисловість досягла вже в 1924 р., на більшій частині території відродилося сільське господарство (за винятком північних районів), швидко зростала продуктивність праці.

Французька економіка чутливо реагувала на політичні події. Коли в 1924 р. на виборах перемогли ліві партії, заможні французи, злякавшись націоналізації, сховали свої капітали в банках Швейцарії та інших країн. Після закінчення короткотривалого перебування лівих при владі Р. Пуанкаре відновив довіру до французької економічної політики й капітали повернулися до Франції.

Незважаючи на труднощі, французька економіка в 1920-х роках зростала. Через великі людські втрати під час війни у Франції майже не було безробіття. Країна навіть залиучала мігрантів (переважно із Центральної та Східної Європи). У 1928-1929 рр. дохід держави значно перевищив витрати. Світова економічна криза прийшла до Франції пізніше й була не такою гострою, як в інших країнах Європи.

У Франції активно розвивалася нова галузь — автомобілебудування (набула популярності продукція фірм «Рено», «Пежо» та «Сітроен»).

Досягнення Франції наприкінці 1920-х років

- Відновлено господарське життя північно-східних районів.
- Передано в приватну власність частину промислових об'єктів, зменшено витрати коштів платників податків на утримання збиткових підприємств.
- Завдяки урядовим кредитам повністю ліквідовано безробіття.
- Установлено 8-годинний робочий день.
- За темпами індустріального розвитку Франція посіла перше місце в Європі, випередивши Велику Британію та Німеччину.

Політичне життя. Середній клас, який відігравав важливу роль у довоєнній Франції, збіднів. Парламентські вибори в листопаді 1919 р. були першими загальними виборами з 1914 р. Центристські та праві партії створили Національний блок. Його очолив Александр Мільєран, який ішов на вибори під гаслами неухильного виконання Німеччиною статей Версальського договору («Німеччина має заплатити»), виплат жертвам війни та протидії комуністичній загрозі.

Александр Мільєран

Головним опонентом блоку був Картель лівих сил, до якого ввійшли переважно радикали й соціалісти. Національний блок переміг та отримав у парламенті дві третини місць. Натомість радикали

втратили половину своїх депутатів; трохи збільшилося представництво соціалістів; 60 % депутатів, серед яких було чимало ветеранів війни, потрапили до парламенту вперше.

Перша сесія парламенту відкрилась у 1920 р. в атмосфері національного єдинання й патріотизму, адже до парламенту повернулися депутати від Ельзасу й Лотарингії. Ж. Клемансо — архітектор перемоги, вірив, що буде легко обраний президентом республіки. Однак депутати побоювалися, що він керуватиме країною, не рахуючись з парламентом. За результатами попереднього голосування несподівано переміг академік Поль Дешанель. Ж. Клемансо відмовився від подальшої боротьби за президентське крісло й відійшов від політики.

Поразка Ж. Клемансо фактично означала перемогу Національного блоку. А. Мільєран був призначений головою уряду, який він сформував з представників Національного блоку та радикалів. Наприкінці вересня 1920 р. у зв'язку з погіршенням стану здоров'я П. Дешанеля президентом став А. Мільєран. Розпочалась епоха нових політиків, які успадкували старі проблеми.

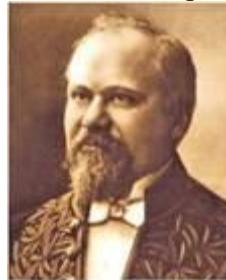
На парламентських виборах 1924 р. переміг Картель лівих сил, очолюваний Е. Ерріо. В опозиції до нього були Національний блок і комуністи. У 1925 р. блок розпався, а в липні 1926 р. уряд Картелю лівих сил через фінансові проблеми в країні подав у відставку.

У літку 1926 р. на парламентських виборах першість здобула коаліція правих партій «Національна єдність» на чолі з Раймоном Пуанкаре. Новому уряду вдалося забезпечити економічне зростання, швидкі (вищі, ніж у Німеччині й Великій Британії) темпи промислового розвитку, а також подолати інфляцію. На цій хвилі Р. Пуанкаре привів блок до перемоги на виборах 1928 р. Проте після виходу з блоку радикалів, очолюваних Едуардом Даладье, «Національна єдність» розпалася. Наступного після виборів року Р. Пуанкаре подав у відставку й за прикладом Ж. Клемансо відійшов від політики.

Після завершення війни Франція на короткий час стала центром світової політики. Не випадково мирна конференція, на якій була створена Ліга Націй, відбувалася саме в Парижі. Мирні договори з Німеччиною,

Болгарією та Туреччиною також були підписані в передмістях Парижа. Okрім участі у вирішенні «німецької проблеми», під французьке управління на 1919-1923 рр. була передана ділянка території на литовському кордоні — район м. Мемеля (нині м. Клайпеда, Литва).

Основним питанням французької міжнародної політики були німецькі репарації. Франція вимагала від Німеччини 62 млрд франків, німці ж до 1931 р. виплатили лише 13 млн. Франко-бельгійська окупація Руру в 1923 р. (див. § 5) закінчилася провалом. Кампанія ненасильницького опору й осуд світової громадської думки завдали удару по престижу Франції за кордоном. Незважаючи на протести французів, сума німецьких репарацій за рішеннями міжнародних конференцій суттєво зменшувалася.

Раймон Пуанкаре

Втрати, пов'язані з окупацією, були високими: німецькі поставки в рахунок репарацій припинилися, міжнародна преса була налаштована проти Франції, політична ситуація в Німеччині стала нестабільною. Період з 1924 по 1928 р. назвали «золотими двадцятими роками». А. Бріан і Г. Штреземан вивели франко-німецькі відносини з глухого кута. Ще однією зовнішньополітичною проблемою для країни був її протекторат — Сирія, де місцеве населення рішуче виступало проти французької адміністрації. Частину колишньої колоніальної імперії Німеччини в Африці (Того й Камерун) французи інтегрували у свою колоніальну імперію доволі легко.

3. Прояви світової економічної кризи у Франції

«Велика депресія» у Франції мала певні особливості. Криза розвивалася повільніше, ніж в інших країнах, була не настільки глибокою, але тривала довше. Власне, країна пережила дві хвилі кризи — у 1932 і 1935 рр.

Це було зумовлено коливанням обмінного курсу франка, впливом іноземної конкуренції й залежністю від зовнішніх ринків. У 1920-х роках французька економіка швидко зростала значною мірою завдяки експорту. Після кризи 1927 р. економіка відновилася впродовж двох років. Ще наприкінці 1929 р. у Франції майже не було безробіття, економіка була захищена стабільністю франка, країна продовжувала отримувати від Німеччини репарації.

Найвищого рівня безробіття досягло взимку 1934-1935 рр. і влітку 1936 р., але й тоді воно становило менше 1 % працездатних французів. Це було набагато нижче від рівня безробіття в США чи в Німеччині. Щоправда, багатьох працівників переводили на неповний робочий день.

Банківська криза також була порівняно м'якою. У 1931-1933 рр. розорився тільки один великий банк, решта зуміла уникнути краху. Велику роль у збереженні стабільноті банківської системи й курсу франка відіграло те, що Франція не тільки не зменшила свою частку світового золотого запасу, а навіть збільшила її. Цього не вдалося досягти ні Великій Британії, ні США — світовому лідеру за запасами золота.

Падіння виробництва й торговлі у Франції було помірним, реальний ВВП у роки кризи скоротився не більше ніж на 10 %, трохи знизилося споживання. Номінальна заробітна плата залишалася високою, а ціни різко впали.

Найсильніше криза вдарила по традиційних галузях французької економіки, насамперед по сільському господарству. Через падіння цін на сільськогосподарську продукцію розпочалося знищення продуктів харчування. У містах збанкрутували тисячі магазинів, кафе, дрібних і середніх підприємств.

Сучасні галузі (виробництво паперу, гуми, електроенергії, нафти) не тільки не розорилися, а й давали прибуток. За підтримки уряду картелі обмежили спад у цукровій, суднобудівній та вугільній промисловості. Натомість у незахищених галузях, зокрема металургії та текстильній промисловості, спостерігалося падіння цін і обсягів продажів на закордонних ринках.

4. Народний фронт та його уряди. Едуард Даладье

Економічний спад і соціальні проблеми спричинили політичну кризу. Багато французів розчарувалося в демократії. Частина з них віддали перевагу лівим партіям (соціалістичній та комуністичній), решта покладала надії на праві організації («Французьку солідарність», «Бойові хрести», «Французьку дію»). Слабкість уряду й жорстка конкуренція між комуністами та правими в 1934 р. підвели Францію до краю прірви. Крайні загрожувала громадянська війна.

На початку лютого 1934 р. під парламентом зібралися праві організації та колишні військові. Унаслідок зіткнень з поліцією були вбиті й поранені. Прем'єр-міністр країни Е. Даладье подав у відставку.

Готуючись до виборів, соціалісти, комуністи та радикали об'єдналися в Народний фронт. Програма Народного фронту містила такі вимоги: скорочення безробіття, регулювання трудових відносин; оздоровлення фінансової системи країни, контроль над фінансовими операціями; підтримка сільського господарства; націоналізація важливих підприємств і банків, плановий розвиток економіки; демократизація освіти; захист політичних свобод, свобода слова; боротьба проти фашизму та тероризму; захист миру й роззброєння.

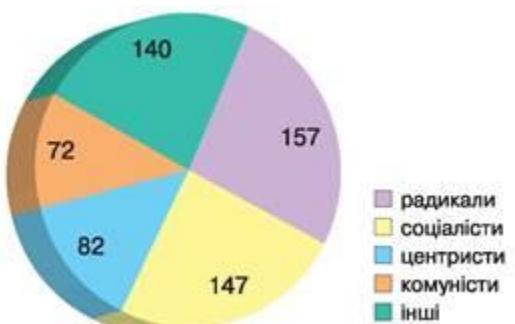
За підсумками парламентських виборів 1936 р., Народний фронт отримав більше половини голосів і сформував уряд, до якого ввійшли радикали й соціалісти. Прем'єр-міністром Франції став лідер соціалістів Неон Блюм.

Основні принципи соціальної політики уряду були сформульовані в Матіньонських угодах між конфедерацією французьких промисловців і профспілками: установлення 40-годинного робочого тижня, підвищення заробітної плати, укладення колективних трудових договорів між власниками підприємств і робітниками тощо.

Улітку 1936 р. парламент ухвалив багато законодавчих актів, зокрема, було підвищено пенсії й заробітну плату службовцям. Щоб забезпечити соціальні виплати, урядовці збільшили податки для великих підприємств. Власники цих підприємств і банкіри відреагували вивезенням сотень мільярдів франків за кордон, переважно до колоній. Наслідки не забарілися: у бюджеті не знайшлося коштів ні на освіту, ні на соціальне забезпечення.

Відчуваючи фінансовий голод, уряд почав витрачати золотий запас країни. За період правління Народного фронту золотовалютні запаси скоротилися майже на третину. Проти уряду виступили радикальні профспілки. Урядова заборона їхньої діяльності не стабілізувала ситуацію, бо профспілки перереєструвалися під іншими назвами й продовжували проводити свою лінію.

Партійний склад французького парламенту (1936)

- Проаналізуйте діаграму й зробіть висновок про те, які політичні сили переважали у французькому парламенті за результатами виборів.

Авторитет Народного фронту почав знижуватися, особливо після кривавих зіткнень між опонентами в березні 1937 р. Праві називали народнофронтівців агентами Москви й заявляли, що «краще Гітлер, ніж Блюм». Намагаючись віправити ситуацію, Л. Блюм зажадав від парламенту надзвичайних повноважень, що сприйняли як замах на демократію. Прем'єр-міністра не підтримали навіть партнери по коаліції, і в червні того ж року Л. Блюм подав у відставку. Після цього Народний фронт проіснував лише декілька місяців.

Праві партії розгорнули агітацію за встановлення у Франції «сильної влади», сподівалися на початок «усесвітньої комуністичної революції». У таких умовах у квітні 1938 р. було сформовано уряд з частини радикалів і правих. Очолив його Едуард Даладье.

Особистості

Едуард Даладье (1884-1970) — французький політик і державний діяч. Учасник Першої світової війни. Упродовж 1920-1930-х років неодноразово був міністром у складі різних урядів країни, обіймав посаду прем'єр-міністра в 1933, 1934, 1938-1940 рр. Учасник Народного фронту, сприяв його перемозі на парламентських виборах 1936 р.

Питання для самоперевірки

1. Які зміни відбулися в економіці Великої Британії після закінчення Першої світової війни?
2. Назвіть провідні політичні партії Великої Британії в 1920-1930-ті роки.
3. Які реформи провів уряд Д. Ллойд Джорджа?
4. У чому полягала відмінність у діяльності урядів Національної єдності і Лівого блоку?
5. Які партії входили до складу уряду Народного фронту?
6. Які реформи здійснив уряд Народного фронту в 1936-1937 рр.?

Домашнє завдання:

1. Опрацьуйте конспект
2. Дайте відповіді на питання для самоперевірки

Виконані завдання відправте мені на електронну пошту anastasiamegei@ukr.net. У темі листа вказати ПІБ, номер групи, номер уроку і дату.